

Este de remarcat că regia artistică a realizat un moment de mare încordare dramatică în scena ultimei încheștări între boieri și Domn, care se încheie cu condamnarea celor ce căutau salvarea Moldovei de perspectivele aventurii, în care urmarea să o tirască ambițiosul Ștefăniță, pentru a-și satisface propria-i vanitate. În această clipă de groază, risul aproape dement al lui Ștefăniță — expresie a euforiei lui criminale — completează atmosfera de straniu dramatism, ce caracterizează punctul culminant al conflictului piesei, după care încordarea dramatică scade pînă în clipa exipției finale.

În actul al III-lea — cel mai încărcat în episoade impresionante și mai plin de sens dramatic — se întîlnesc scene de o reală valoare artistică și profund umană, redată într-un limbaj de o rară virtuozitate, în care energia și sobrietatea alternează cu retorismul grandios și solemn al dialogului.

În ce măsură a reușit să concretizeze adaptarea radiofonică imaginea realității social-istorice și a momentului evocat de Delavrancea, rezultă în bună parte din observațiile anterioare. Conducerea artistică — ajutată de regia tehnică a emisiunii — a folosit cele mai variate elemente de exprimare sonoră, pentru a pune în valoare esența dramatismului piesei. În redarea straniei atmosfere, în care se desfășoară delirul Oanei — duios însoțit de tristețea vorbelor mîngîietoare ale Doamnei Tana — în răvrătirea poporului împotriva bestialului Domn, dar mai ales în înfiorătorul moment al execuției boierilor, ea a valorificat din

plin posibilitățile sugerării plastice a reprezentării scenice, prin intermediul mijloacelor sonore evocatoare. Dar trebuie să spunem că nu peste tot imaginea creată e de aceeași valoare. În scena încordării dintre Domn și boieri (actul III), conflictul se rezumă aproape la dialogul Arbore — Ștefăniță. Reacțiile individuale ale marilor sfinți nu se desprind cu precizie. Deși grupul e omogen, aci, replicile fiecărui personaj au valoarea lor semnificativă, care întărește poziția unitară a întregului grup, ca un act de solidaritate conștientă împotriva politicii de aventură a Domnului. În acest sens, imaginea sonoră nu s-a încheat cu suficientă forță de convingere și claritate. Doar câteva cuvinte, grele de adevăr și adincă sinceritate (Troțușan: M. Gîngulescu, Iremia: C. Ramadan), au sugerat coeziunea grupului și condamnarea morală a lui Ștefăniță. Pe alt plan, scena execuției boierilor — punctată de zgomotul căderii capetelor celor condamnați — a mers la efecte directe, depășind specificul imaginii artistice propriuzise.

Mijloacele de sonorizare și îndeosebi muzica ce însoțește textul dramatic (compozitor: Paul Urmuzescu) au contribuit efectiv la crearea atmosferei piesei, pregătind uneori — cu accente grave și adinci — momentele de încordare ale principalelor episoade. Ele au îndeplinit astfel, în lipsa vastei palete a culorii și contururilor vizuale, rolul unui auxiliar prețios în completarea viziunii artistice a realității redată.

Mircea MANCAȘ

Centenarul unui autor dramatic și un teatru sărac în actori

Nu departe de gura minei în care muncitorii coboară zilnic pentru a scoate cărbunele negru, piinea uzinelor, un grup de actori ai Teatrului din Reșița reprezentau o piesă inspirată din viața minerilor de acum 500 de ani... Este vorba de piesa *Judecata singeroasă (Minerii din Kutna-Hora)* de dramaturgul clasic ceh Joseph Kajetan Tyl, jucată la clubul muncitoresc din Anina...

În afara valorii dramaturgice, reprezentarea piesei lui Tyl la Teatrul din Reșița are și un caracter omagial — se împlinesc 100 de ani de la moartea scriitorului. În timpul reprezentației, ești înclinat de mai

multe ori să deschizi programul, parcă pentru a te convinge mai bine de epoca în care a trăit autorul, într-atît de actual, de viu este mesajul dramatic al vizionarului revoluționar Tyl. Frămîntările eroilor își găsesc corespondențe contemporane și desigur că minerii din Anina și-au recunoscut propriile lor idealuri, propriile lor lupte și suferințe din anii exploatării capitaliste comune cu acelea ale minerilor cehi.

O epocă mai puțin cunoscută din istoria zbuciumată a republicii vecine ne este oglindită în piesă. Este epoca unor puternice conflicte între rege și feudali pe de o parte; între nobili și masa poporului, din ce în

ce mai asuprit pentru a putea fi satisfăcute pretențiile de lux ale prinților, pe de altă parte. Breasla celor care scormonesc măruntaiele pământului era oarecum organizată în această perioadă; se conducea după pravile și avea drepturi, câștigate adeseori cu lupte. Originar din ținuturile Kutna-Horei, Tyl a închinat minerilor de la exploatarea de argint din acest ținut drama *Judecata singeroasă*.

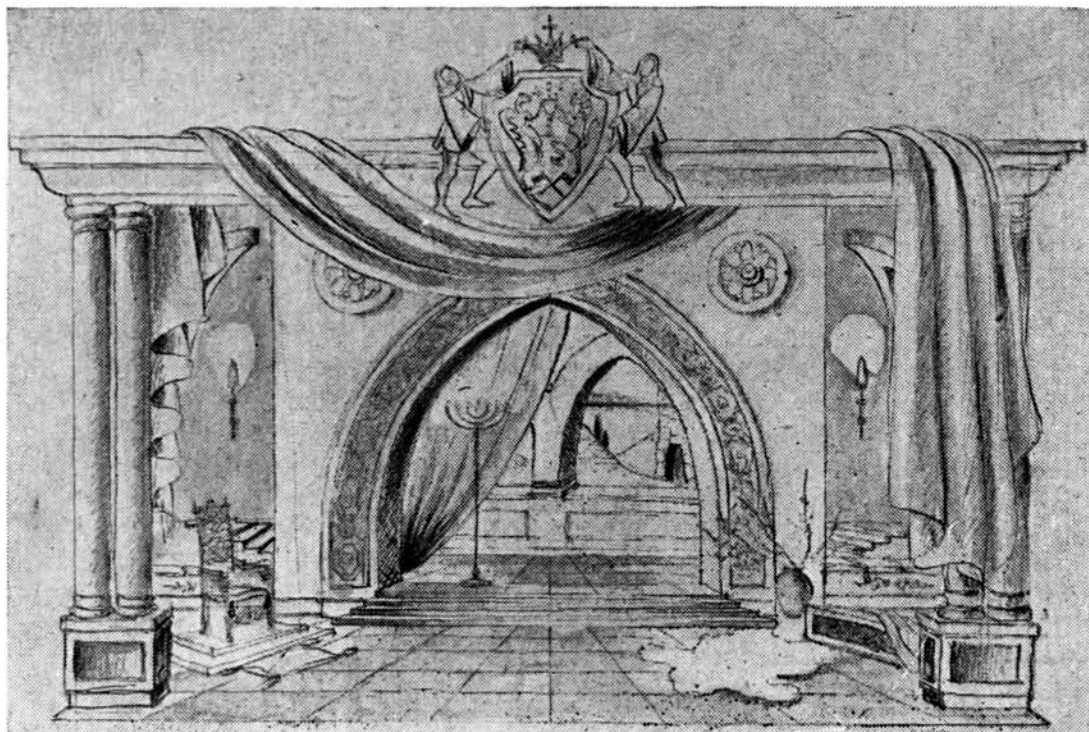
Marele dregător Vaitminar calcă în picioare vechile drepturi ale breslei, confiscate în urice sau păstrate oral; le micșorează simbriile, furindu-le așadar munca și furindu-l și pe rege, căruia îi trimite mai puțin din prada ce i se cuvine. Conflictul se desfășoară pe două planuri: pe de o parte, între marele dregător, care are alături forța armată, și masa minerilor crincen exploatați; pe de altă parte, între dregătorul-tată și fiul său, care iubeste o fată simplă din popor. În această atmosferă întunecată, oamenii caută răspunsuri la suferințele lor cumplete, oscilând între supunerea față de autoritate și biserică și dorinta de a-și recâștiga drepturile. Cel care dă glas suferinței minerilor, exprimând deschis gânduri pe care ceilalți le ascund cu teamă, e tânărul Vit. Acestuia i se opune

„maistorul” Opat, conducătorul breslei, care — conservator, supus autorității statale — încearcă să călăuzească oamenii pe drumul revendicărilor legale trimițând solie la rege și întocmind jalbe. Cealaltă lume se ascunde în palatul marelui dregător, unde se întilnesc ajutoarele sale, ispravnicii și hatmanii. Cu un penel puternic, acid, sint zugrăviți călăii singeroși, setoși de argint și sînge, intriganți diabolici, politicieni perfiți.

Între aceste două forțe, ciocnirea este inevitabilă. Fiul marelui dregător — un adevărat tip de Renaștere, prin concepția sa îndrăzneată despre viață, prin lipsa de prejudecăți și mai ales prin fiorul răsunător al dragostei sale — iubeste pe fiica maistorului, iar dragostea aceasta îl va ajuta să-l acuze chiar pe propriul său tată. Șovăiala, lipsa de arme, dar mai ales de unitate, slăbesc puterea mișcării, care, de altfel, avea un caracter mai mult pașnic. Capii acesteia, trădați, vor fi executați. Dar judecata singelui cere răzbunare; marele dregător va muri în chinuri, nu înainte ca — într-o stranie halucinație — propriile sale victime să-i fie judecatori. Solia regelui face dreptate, restabilind vechile pravile.

Construcția piesei amintește mai mult un

Schiță de decor de Oscar Hüttner la „Judecata singeroasă”

poem, dramatic, răscolitor, scris parcă în cărbune negru pe cerul fumuriu al munților Kutna. Oamenii poartă ceva din semeția primară a naturii, din tăria cremenii în care sapă după vinele de argint. Citeodată, mesajul revoluționar pare a depăși epoca. Fără îndoială, Tyl — participant la revoluția din 1848 — a pus adevăruri și gânduri contemporane în gura unor eroi din trecut, ca și Schiller, de pildă. Sint uimitoare conștiința de clasă, solidaritatea de breaslă și înțelegerea necesității unei lupte necurmăte împotriva stăpînilor exploatare, pe care o au mineri ca Vit sau Simon, spre deosebire de maistorul Opat, care plătește cu viața ezitățile, cumînțenia, conformismul său.

Piesa este construită de un adevărat maestru al tehnicii dramatice: tablourile cresc, înlănțuite într-o succesiune rapidă a acțiunii; personajele se dezvăluie în ciocniri dramatice, au contururi omenești, personalitate. În mulțimea celor revoltați, distingîți cu ușurință eroii individualizați prin pasiuni și caractere.

Realist viguros, operînd cu imagini vii, Tyl aduce în această piesă ceva din suflul generos, din luminile și umbrele Renașterii. Felul în care eroii își rezolvă dramele, creșterea conflictului, contrastele dintre caractere împrumută tonurile acelei mari epoci de strălucire umanistă. Am fi înclinați să apropiem piesa lui Tyl de dramaturgia prodigiosului spaniol Lope de Vega și, îndeosebi, de *Fintina turmelor* (insuși finalul sugerează această apropiere). Ca și lui Vega, epoca în care a trăit și gândit i-a impus lui Tyl rezolvarea oarecum artificioasă a conflictului, un final luminos proslăvind clemența regală. Dar, dincolo de aceste limite, dincolo de stingăciile și prețiozitățile stilistice, proprii momentului în care a scris, Tyl aduce în fața spectatorului eroii specifici ai poporului său. În afara emoției artistice, *Judecata singeroasă* oferă astfel și prilejul unei mai profunde cunoașteri a psihologiei, a vieții poporului ceh.

*

Fără îndoială, vom recunoaște meritul colectivului Teatrului de Stat din Reșița care a ținut să-și exprime omagiul său față de clasicul dramaturg ceh. Nu vom fi severi cu spectacolul, obligat să se desfășoare pe o scenă mică, improprie, lipsită de aportul mijloacelor tehnice. Regia a mișcat cu timiditate masa minerilor care și-au

găsit mai greu locul în scena mică din Anina. Cu tot spațiul scenic ingrat, am putut aprecia însă intențiile bune, decorurile gândite cu gust artistic ale lui Oscar Hüttner, rezolvate în simple colonade, siluete și fundaluri care subliniau atmosfera de sumbră apăsare.

Spectacolul oferit de colectivul din Reșița ne-a pus însă o problemă mult mai serioasă: aceea a lipsei acute de valori actoricești, lipsă pe care o resimte ca o suferință teatrul reșițean. Cele mai multe personaje au fost înfățișate cu mijloace exterioare, rutiniere, prin grimase sau gesturi retorice, grandilocvente, care aminteau penibil pe alocuri măștile irozilor populari. În consecință, textul dramatic a fost deservit. Numai ochiul și urechea unui cunoscător al textului ar fi putut dezgheca valoarea piesei lui Tyl dintr-un asemenea vestmînt. S-au invocat scuzele unei precipitate montări (spectacolul a fost realizat într-o lună), scuze care însă nu servesc la nimic, pentru că spectatorii nu țin seamă de ele și judecă spectacolul ca atare.

Cu toate acestea, s-ar putea, e drept, vorbi despre vibrația artistică a tinărului actor Gheorghe Jurca (Vit), un remarcabil temperament scenic, monoton, însă agresiv, care devine la un moment dat obositor; de asemenea, despre prestația scenică a lui Victor Fuiorea (fiul marelui dregător), dar care nu a valorificat scenele lirice; în sfîrșit, despre apariția demnă și impunătoare a Elenei Almăjan. Numai că doar cîteva prezențe nu pot face un spectacol. Teatrul din Reșița, teatrul unuia dintre cele mai importante centre muncitorești, are nevoie de actori, de actori valoroși, care să dea greutate și putere emoțională spectacolelor. Cei 24 de membri ai colectivului artistic fac eforturi laborioase, vrednice de laudă. Dar ei cer să fie ajutați cu prezența și tovarășia unor actori cu experiență, talentați. Altminteri, textele dramatice prezentate de Teatrul din Reșița, oricît de prețioase, vor rămîne neslujite.

Ar fi indicat ca cei autorizați să-și îndrepte mai hotărît privirile către acest teatru, contribuind la îmbunătățirea colectivului său. În felul acesta, cronicarul nu se va mai vedea nevoit să discute în cronică asemenea chestiuni organizatorice, ci — așa cum îi șade bine — problemele specifice artistice ale spectacolului...

AI. POFOVICI